

Gode mål, dårlige veivalg

Av John Jones

TUSENÅRSMÅLENE

Etter ti år med Tusenårsmåls-kampanje mot fattigdom er tallet på verdens fattige igjen i ferd med å øke. Noen delmål er innen rekkevidde, mens andre er lenger bort enn før. Når strategiene også har bestått av mange tiltak som virker negativt, er det kanskje ikke så rart?

Tusenårsmålene ble vedtatt av verdens ledere i New York høsten 2000 og har siden dannet mal for norsk utviklingsarbeid. Det var derfor naturlig for Norad å gjøre Tusenårsmålene til hovedsak i sitt informasjonshus på Vestbanen i Oslo. FN opprettet en kampanjeorganisasjon Millennium Development Campaign, og i disse dager satses det ekstra i Afrika med nye landkontorer for at de siste 5 årene av kampanjen skal vri innsatsen mot fattigdom på et godt spor.

FNs generalsekretær Ban Ki-Moon beskriver Tusenårsmålene som «a blueprint for a better world». Ordene var godt valgt, for det var nettopp dette som skjedde i 2000 da Verdensbankens, OECDs og IMF's strategi «A Better World for All» fikk nytt navn og et mål til, mål 8, som skulle være de rike landenes bidrag i kampen mot fattigdom.

De fleste av målene for 2015 kan man ikke godt være imot - ikke så ambisiøse som FN-toppmøtene ønsket på 90-tallet riktignok, men likevel: Halvere antall fattige, sikre inntekstbringende arbeid, ernæring; grunnskoledekning; fjerne kjønnsdiskrimineringen i skolene; redusere barne- og mødre dødeligheten; gi alle kvinner reproduktive helsetjenester; stoppe HIV/AIDS-spredningen og sikre medisiner; fjerne malaria, sikre en bærekraftig utviklingspolitikk og miljøromfangfold, rent vann og sanitærforhold; Forbedre boforhold i slummen; støtte spesielt sårbare land; gjøre noe med gjeldsproblemene - og videreutvikle et åpent handels- og finanssystemsektoren.

Howdan ligger vi så an i dag? FN's rapport er ikke optimistisk. De siste fem årene har fattigdomsreduksjonen stoppet opp og antall har tatt til å øke på nytt.

- Sulten er igjen på vei opp etter

KRONIKK

Kronikker i Bistandsaktuelt kan sendes tgh@norad.no. Teksten bør ikke overstige 8500 tegn inkl. mellomrom. Legg ved bilde av artikkelforfatter. På grunn av stor pågang kan ikke alle kronikker regne med å komme på trykk.

at matvareprisene har gått i været, og selv der hvor prisene på verdensmarkedet er fallende når ikke fordelene de fattigste

- Barns oppvekstvilkår er ikke forbedret nevneverdig
- Kvinner lider under arbeidsløshet og usikre jobber
- Familieplanlegging er underfinansiert overalt

- Eksportprisene for fattige land falt betydelig i 2008, men gjelden økt, så mindre og mindre er igjen til investering i Sør

- Presset på vann og miljø i Sør øker som følge av den økonomiske krisa

- Løftene om økt bistand på G20-møtet i 2005 vil neppe bli innfridd etter finanskrisa

Noen seirer er registrert: Andel av de aller fattigste innenfor gruppen fattige er redusert; flere begynner på skole; barnedødeligheten er redusert, og utslippene av stoffer som ødelegger ozonlag ble redusert med 97 prosent. Men global fattigdomsreduksjon skyldes i all hovedsak fremgangen i Kina. I Afrika derimot økte antallet mest fattige med 100 millioner fra 1990 til 2005.

Bare tre måneder før Tusenårsmålene ble født høsten 2000, møttes frivillige organisasjoner og FN's særorganisasjoner i Genève for å samle trådene etter et tiår med en serie FN-toppmøter som hadde involvert hundre tusener i en enorm dugnad. I bunnen lå tanken om at fattigdom og utvikling ikke først og fremst dreide seg om bistand: Man måtte, som ILO-leder Juan Samovia understreket, se på *fattigdom, sosial utstøtning og arbeidsløshet* under ett.

Fra 1990 til 1995 gikk handlingsplaner utviklet fra toppmøte til toppmøte og ble til slutt én samlet, omforent og omfattende handlingsplan mot fattigdom som inkluderte hensyn til barns og kvinners situa-

Det er paradoksaltsalt at Tusenårsmålene (mål nr. 8) freidig peker på frihandel som en hjelp til velstand for Afrika.

sjon, utdanning, bomiljø, sosial utvikling, menneskerettigheter, små øystaters problemer og så videre. I Norge ble organisasjonene invitert med i regjeringens indre arbeid, og åpenhet og samarbeid mellom frivillige, myndigheter og FN var i seg selv motiverende og la grunnlag for en bred deltakelse og ansvarlighet i oppfølging i sør og nord.

Organisasjonene pekte på at utenlandsgjelda for fattige land tapet de fattigste og rev bort grunnlaget for utdannings- og helseinvesteringer, at dyre patenter holdt ny teknologi unna fattige land, at den nyopprettede Verdens handelsorganisasjon ga fordeler for rike land og kneblet gryende industritiltak i Sør, at Verdensbankens lånekrav holdt utviklingslandene i en tvangstrøye, at rådyre aidsmedisiner gjorde det umulig for fattige å få behandling. «Medisinene er i nord, de syke i sør», sa WHO-sjef Gro Harlem Brundtland lakonisk.

På møtet i Genève i 2000 forsvant plutselig FN-toppmøtenes handlingsplaner - for aldri mer å bli siteret: Som ved et trylleslag kom IMF og Verdensbanken på banen med sin «Better World for All», eller som det i dag heter «Tusenårsmålene». De hadde ikke hadde vært gjenstand for noen omfattende prosess eller drøfting, slik toppmøteplanene hadde. Ti års dugnad var visket bort, og tilbake stod vi med uforpliktende planer om å fjerne det vonde fra jorda, og ellers slippe til WTO, Verdensbanken og IMF med sine modeller for liberalisering, privatisering og deregulering.

Men hva var da så galt med dette, som vanligvis kalles Washington Consensus? Cambridge-økonomen Ha-Joon Chang og den norske Erik Reinert summerer opp situasjonen: Land som er blitt rike trekker i dag stigen opp etter seg ved å nekte de fattige virkemidlene de selv brukte for å bli rike. Det er Verdensbanken og IMF som er verktøyet for å holde landene i tomme, sikre at de betaler sin gjeld og ikke forstyrrer valutastabilitet eller lav inflasjon. Men mest alvorlig, mener de, er det at den grunnleggende strukturen fra kolonitiden videreføres i dag: Afrika har ikke muligheter til å utvikle selvstendig økonomi, men stagnerer

som råvareleverandører: «De er gode på» å levere råvarer til Nord. Nord derimot «er god på» å foredle med avansert teknologi og forskning. Det vil si: Nord sikrer seg de aktivitetene som gir store inntekter, mens Sør konkurrerer med andre råvareleverandører i et marked med fallende priser. Dagens verdensordning sikrer at rike blir eksperter i å være rike, mens de fattige blir eksperter i å forbli fattige, sier Reinert.

Man underslår også at ikke noe land er blitt utviklet uten ved industrialisering. Det som kunne ha hjulpet Afrika ville være en satsing lik Marshall-hjelpen, eller i det minste å respektere at gryende industrier i Afrika må få beskyttelse og ordninger som vi net godt av da vi utviklet vår velstand: subsidier, vernetoll, beskyttelser, frihet til å kopiere ny teknologi, og mye annet som WTO-reglene i dag nekter dem. I stedet videreføres mye av den koloniale mønsteret om at Afrika skal levere billige råvarer til Nord. Det blir det velstand av - i Nord. Når eksportinntekter for Sør synker, lån og hjelp undergraver lokal demokrati, lokal verdiskaping uteblir, og gjeldsbetjening er det viktigste for de multilaterale hjelperne, bør det ikke overraske at Afrika lider. Bistand, selv om den bare er på skuffende 0,3 prosent av global GNP, er jo heller aldri ment å sikre bærekraft, selv om den skulle øke til svimlende 0,7 prosent.

Eva Joly advarer i dag Norge mot å være på feil side i kampen om Islands ressurser. Norge spiller med i de store økonomienes interesser. Island erfarer i dag hvordan fattige land har hatt det lenge: betal gjelden din først og deretter kan vi snakke hjelpepakker. IMF og Verdensbanken, enten det dreier seg om fattige land eller Island, er først og fremst pengeinnkrever for egne og andres utlån. At gjelden kan være urettmessig eller urimelig er ikke deres førsteprioritet. At disse institusjonene ble toneangivende når strategiene mot fattigdom ble formet, er derfor ikke betryggende.

Gode mål er ikke nok for å sikre gode strategier. Den eneste veien for Afrika er å velge sine egen veier. Christian Aid i Storbritannia har viste at frihandel kostet Afrika 272 milliarder USD fra 1985 - 2005. Da er det paradoksaltsalt at Tusenårsmålene (mål nr. 8), freidig peker på frihandel som en hjelp til velstand for Afrika.

Verst er det imidlertid at fattige regjeringene i de fattige landene blir gjort mer ansvarlig overfor utenlandske kreditorer enn egne borgere. Dette er en trussel mot demokratisk utvikling. I Afrikas tilfelle har IMF og Verdensbanken i tiår etter tiår styrt den økonomiske politikken. Det er ikke til å undres over at demokratiet, styresettet og lokalt næringsliv bryter sammen i korrupsjon, vold og manglende åpenhet. Men det ligger fremdeles gode handlingsplaner etter FN's toppmøte på 90-tallet som venter på å bli gjenoppdaget i kampen mot fattigdom. Det er fem år igjen til 2015. ■

John Jones er leder av Networkers North-South. Nettverket samarbeider tett med Voksenåsen Kultursenter, der Jones også leder Dag Hammarskjöldprogrammet.

Mange mener at Tusenårsmålene ble presset igjennom som en avledningsmanøver i forhold til kravene de hadde fremmet. Bildet er fra World Social Forum i Brasil i 2001.

FOTO © CANPIX